

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ КРИТЕРІЇ ВИЗНАННЯ УРЯДІВ

Голод Д. В.,

*студентка 3 курсу факультету
європейського права та правознавства
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

Протягом історичного часу кількісний перелік суб'єктів міжнародних відносин має сталу динаміку до змін, розширення. Особливо це стосується держав. З моменту закінчення Другої світової війни виникло понад сто держав. При появі нового суб'єкта міжнародного права (в основному держав) основним питанням є його де-юре визнання. В міжнародно-правовому розумінні, під визнанням розуміють односторонній акт держави, який констатує виникнення нового суб'єкта міжнародного права і презюмує пропозицію укласти з таким суб'єктом у дипломатичні, економічні, політичні, торгові та інші зносини.

За загальним правилом питання визнання держави включає, як правило, і визнання урядів, яке є сферою внутрішньодержавної

компетенції і не стосується інших країн чи міжнародного співтовариства загалом. Проте в рамках міжнародного права може виникати необхідність визнання уряду, хоча для цього мають бути особливі причини, найчастіше це: «неефективність» нового уряду, який прийшов до влади в результаті революційних змін або існування декількох конкуруючих урядів. Визнання уряду означає, що визнана держава розглядає даний уряд законним і єдиним представником держави у міжнародних відносинах. Але необхідно чітко сприйняти, що питання про визнання нового уряду, може виникати тільки тоді, коли прийшов до влади «неконституційним» шляхом, тобто внаслідок революції чи перевороту. У випадку, якщо виявляється порушення, то конституцією держави передбачена відповідна процедура.[1. 606.]

У зв'язку з цим, можливо виділити традиційні види визнання (держав і урядів) і попередні або проміжні (визнання націй, сторони, що повстала або воює, організації опору й урядів в еміграції /вигнанні/). Відповідно до сформованої міжнародної практики у визнанні повинно бути відмовлено знову створеній державі або уряду, якщо вони ведуть політику агресії, встановлюють режим апартеїду, або вони створені в порушення принципу самовизначення. Визнання уряду відбувається, як правило, одночасно з визнанням нової держави, тому що акт визнання безпосередньо адресується йому.

Визнання поєднує в собі два акти - політичний та юридичний. Перший полягає у схваленні чи несхваленні новоствореної держави, уряду, національно-визвольного руху. Стосовно визнання як юридичного акту, то він тягне встановлення певних правовідносин, що регулює міжнародне право. Обов'язку визнання не існує. Визнання є суверенним правом кожної держави і не повинно впливати на її відносини з іншими суб'єктами міжнародного права. Питання про визнання найчастіше виникає у випадку виникнення нової держави (незалежно від способу поділу чи, навпаки, об'єднання), а також коли у вже існуючій державі до влади неконституційним шляхом приходять нова політична сила. Окремим випадком потрібно вважати визнання воюючою чи повсталою стороною. Визнання здійснюється компетентним органом держави. Відповідно до п. 4 ст. 106 Конституції України, рішення про визнання у нашій державі приймає Президент України. Однак варто наголосити, що визнання не завжди є явно виражене. У деяких випадках акт визнання може впливати з факту встановлення дипломатичних чи консульських відносин.[2. 47.] Міжнародно-правове визнання є формальним актом (дією) держави, констатуєчи й настання певних юридичних наслідків у сфері міжнародних відносин, визнання існуючими державами нових держав або урядів або інших дестинаторів визнання з метою встановлення з ними офіційних або неофіційних, повних або неповних, постійних або тимчасових відносин. [3.95.] Іноді на практиці виникають питання про

те, чи є необхідним акт визнання для того, щоб існував певний суб'єкт міжнародного права. Декларативна теорія визнання виходить із того, що держава набуває статусу суб'єкта міжнародного права з моменту виникнення, її правосуб'єктність жодним чином не залежить від визнання іншими державами. Згідно з цією теорією, факт визнання держави ніяк не впливає на її правосуб'єктність, лише підтверджує виникнення нової держави - суб'єкта міжнародного права. Хоча акт визнання не впливає на обсяг правосуб'єктності держави, він визначає коло суб'єктів, з яким у майбутньому в держави будуть встановлені дипломатичні та інші зносини, що є важливим фактором, особливо для новоствореної держави.

Так, ст. 1 Міжамериканської конвенції про права та обов'язки держав 1933 р. визначає такі ознаки держави, а саме: постійне населення; територію; уряд; здатність бути учасником міжнародних відносин. Виходячи з нього, визнавати потрібно лише ту державу, яка відповідає всім вищезазначеним ознакам. А от визнання вже самих урядів іменується в доктрині міжнародного права традиційними видами міжнародно-правового визнання; основними критеріями визнання в даному випадку є незалежність визнаної держави і самостійність нового уряду у здійсненні державної влади. Попередні або проміжні види визнання (національно-визвольної організації, повсталі або воюючої сторони, організації опору, уряду в еміграції) застосовуються в очікуванні подальшого розвитку подій, які можуть призвести або до створення нової держави (при визнанні національно-визвольної організації), або до стабілізації становища в країні, де влада нового уряду була встановлена неконституційним шляхом.

Знову ж таки питання визнання уряду має місце тоді, коли уряд приходить до влади неконституційним шляхом. Прикладами є Росія 1917 р., Куба 1959 р., Греція 1967 р., Чилі 1973 р. Сучасні держави відмовилися від такого виду визнання, оскільки воно, за суттю, є актом узаконення неконституційної влади. Тому досить багато сучасних держав дотримуються практики, згідно з якою не розглядають питання визнання уряду окремо від визнання держави. Досить подібним до вищезазначеного є визнання уряду у вигнанні. Ця проблема постає у тих випадках, коли законний уряд держави змушений покинути територію своєї держави внаслідок її окупації. [5.35] Як приклад можна навести уряди Польщі та Норвегії, які впродовж Другої світової війни знаходилися у Лондоні. Визнання воюючих та повсталих сторін має місце в тих випадках, коли певна організація бореться з окупаційною владою. На відміну від інших видів визнання, цей має набагато менші наслідки і зводиться до можливості використовувати до учасників таких рухів норми міжнародного гуманітарного права. Іноді акт визнання може прийматися в рамках міжнародних організацій чи конференцій. Такий вид визнання називають колективним. Визнання

уряду, за своєю суттю, означає визнання його здатності здійснювати ефективну владу в державі. Історії міжнародного права відомі доктрини про визнання урядів, названі іменами міністрів закордонних справ Еквадору Карлоса Тобара (доктрина Тобара) і Мексики Хенаро Естради (доктрина Естради), що сформувалися на початку ХХ століття в практиці держав американського континенту. [6.36] Незважаючи на те, що визнання уряду відбувається, як правило, одночасно з визнанням нової держави, у даний час практика міжнародного життя знає визнання уряду без визнання держави. Це має місце у вже зазначених випадках, коли уряд приходить до влади неконституційним шляхом у вже визнаній державі (громадянські війни, військові перевороты). При цьому багато держав, що оголошують про визнання нового уряду, виходять із того, що тільки народ кожної держави вправі вирішувати питання про уряд і форму правління і що повага суверенних прав є головним принципом відносин між державами. Водночас і тут є певні умови такого визнання прагматичного характеру.[7.96] Воно відбувається, якщо: уряд здійснює дійсний контроль над більшою частиною країни й ефективно керівництво нею; у процесі приходу до влади нового уряду не були суттєво порушені права людини. Визнання уряду є абоостаточним і повним, або тимчасовим чи обмеженим лише деякими юридичними відносинами.

Визнання *de-jure* нового уряду витікає або з визначеної заяви, або з позитивного факту, що однозначно показує наявність наміру надати це визнання (конклюдентні дії). При відсутності такої заяви або факту визнання не може бути отримано. Визнання *de jure* нового уряду має зворотню силу з моменту, коли воно почало здійснювати свою владу. Визнання уряду у вигнанні (визнання емігрантського уряду) є особливим видом визнання урядів. Така практика була широко поширена під час Другої світової війни і слугувала насамперед меті підкреслити незаконний характер фашистської окупації ряду європейських країн і позбавлення їхньої державності. Міжнародне визнання уряду у вигнанні відбувалося при наявності визначених критеріїв: тісного зв'язку такого уряду зі своїм народом; наявності підпорядкованих такому уряду військових формувань, що борються за визволення своєї країни.[8.79]

Під визнанням воюючої сторони розуміють визнання учасника міжнародно-правових відносин, що регулюються законами і звичаями війни і виникають у зв'язку з її початком. Характерною рисою такого суб'єкта міжнародного права є те, що тут він сам приймає на себе статус воюючої сторони, вступивши в збройний міжнародний конфлікт з іншим таким суб'єктом (має місце при агресії однієї держави проти іншої, у процесі самовизначення націй і народів). Проте в будь-якому випадку воююча сторона повинна дотримуватися законів і звичаїв війни, порушення яких буде вважатися міжнародним злочином.[9.496]

В даний час визнання в якості воюючої сторони фактично трансформувалося в міжнародно-правовий інститут визнання органів і організацій національно-визвольного руху. Під визнанням повсталोї сторони в міжнародному праві розуміється визнання повстанців, загонів опору, учасників громадянської або національно-визвольної боротьби, що контролюють певну територію своєї держави і ведуть збройну боротьбу проти колонізаторів, диктаторських, фашистських та інших антидемократичних режимів за самовизначення свого народу. Іншими словами, визнання воюючої сторони постає на порядку денному при збройному нападі однієї держави на іншу (у наявності є зовнішній чинник), а визнання повсталої сторони необхідно при виступі внутрішньодержавних суб'єктів проти свого уряду (у наявності є внутрішній чинник). [10.1].

Таким чином, хоча точного розмежування понять повсталої і воюючих сторін не існує, відмінність воюючої сторони в міжнародному конфлікті від повсталої сторони в громадянській війні полягає в тому, що в останньому випадку такий статус виникає у внутрішньодержавного суб'єкта тільки після міжнародного визнання з боку інших суб'єктів міжнародного права. Статус повсталої сторони, що припускає менший обсяг прав, ніж статус воюючої сторони, надає право учасникам збройної боротьби у випадку їхньої поразки і переходу на територію іншої держави вимагати від неї надання захисту, а держава, що дала захисток, зобов'язана їх розглядати як комбатантів (учасників військових дій) і не видавати владі, що одержала над ними перемогу. Повстала сторона також зобов'язана дотримуватися законів і звичаїв ведення війни. Визнання повсталої (воюючої) сторони є свого роду попереднє визнання, спрямоване на встановлення контактів з визнаним суб'єктом. Визнання як воюючої сторони припускає, що визнає держава, виходячи з наявності стану війни, вважає за необхідне дотримуватися нейтралітету по відношенню до обох воюючих сторін. У період Другої світової війни, наприклад, як воюючої сторони зізнавався Національний комітет "борців Франція". [11.2]

Вважається, що визнання нового уряду припустимо, якщо є необхідність прояснити ситуацію, що склалася після будь-яких революційних змін. Причому у ролі основний критерій використовується так званий принцип «ефективності». Під «ефективністю» уряду розуміється дійсне, фактичне володіння їм державною владою, здійснення «революційним» урядом управління і функцію контролю біля відповідного держави

Відповідно до усталеної практики, якщо є два конкуруючих уряду, одна з якого є «революційним», зізнання останнього як засіб уряду держави нічого очікувати вважатися правомірним до того часу, воно не встановить своєю владою у тому обсязі, коли результат

конфлікту стане очевидний, а уряд позбудеться можливість керувати територією видавати правові акти, мають юридичної чинності. Якщо ж конфлікт триває та її остаточний підсумок незрозумілий, «революційному» уряду може бути надане лише обмежений визнання (наприклад, *de facto* чи *ad hoc*). [12.1] Крім критерія «ефективності» визнання нового уряду можна використовувати й інші критерії: чи є згоду людей (народу) із настанням до партії влади нового уряду; чи новий уряд позначив свій намір слідувати раніше прийнятим міжнародним зобов'язанням.

Визнання має важливі юридичні наслідки як для уряду, так і для самої держави, оскільки забезпечує необхідні умови у розвитку співпраці між ними, дає можливість встановити консульські і дипломатичних відносин на міжнародній арені, сприяючи, в такий спосіб, реалізації новою державою повною мірою своїх міжнародних прав і обов'язків у відносинах з іншими державами. І тому сьогодні постає питання чи дійсно дотримуються усі критерії визнання законності урядів і яким чином це можна засвідчити. І головним у питанні визнання уряду є принцип «ефективності». Який визначає не тільки ефективність діяльності самого уряду але й уміння контролювати державу, управляти її діяльністю на міжнародній арені. Отже, на сьогоднішній день проблема визнання нових урядів залишається не стільки правовою, стільки політичною проблемою. Критеріальна практика, якій має відповідати новоутворений уряд для того, щоб розраховувати його визнання свідчить про пріоритетність ефективності діяльності самого уряду контролювати життєдіяльність включаючи економіку, внутрішню політику держави, управляти репрезентувати її діяльністю на міжнародній арені.

Список використаної літератури:

1. Буткевич В. Г., Мицик В. В., Задорожній О. В. Міжнародне право. Основи теорії: Підручник / За ред. В. Г. Буткевича. – К., 2002. – С. 606.
2. Моджорян Л.А. Значення визнання держав і урядів на сучасному етапі: Питання теорії і практики сучасного міжнародного права / Л.А. Моджорян. - М.: Изд-во ІМО, 1960. - С. 47.
3. Визнання в сучасному міжнародному праві (визнання нових держав і урядів) / Відп. ред. Д.І. Фельдман. - М.: Міжнародні відносини, 1975. - С. 95.
4. Визнання в сучасному міжнародному праві / Відп. ред. Д.І. Фельдман. - М., 1975. - С. 220.
5. Гасимов Ф.Р. Визнання держав і урядів: Сучасна міжнародно-правова теорія і практика: Дисс. ... Канд. юрид. наук. - Казань, 2005. - С. 35.

6. Лукашук І.І. Міжнародне право. Загальна частина. - М.: Волтерс Клувер, 2005. – С. 36-37.
7. Талалаев, О.Н.Международно-правовое визнання // Міжнародне право:учебн. / під ред. Г.І.Тункина. - М.:Юрид. літ., 1994. - С. 96.
8. Казаровец, О.М. Питання визнання нових держав і урядів в сучасному міжнародному праві / О.М.Казаровец. - М 1958. - С. 79.
9. Міжнародне публічне право. Загальна частина:учеб. Посібник /Ю.П.Бровка [та інших]; під ред.Ю.П.Бровки,Ю.А.Лепешкова,Л.В.Павловой. / Мінськ:Амалфея, 2010. - С. 496 .
10. Charter of the Organization of American States; March 30-May 2, 1948 // http://avalon.law.yale.edu/20th_century/decad062.asp.
11. La reconnaissance des nouveaux Etats et des nouveaux gouvernements // http://www.idi-iiil.org/idiF/resolutionsF/1936_bru_x_01_fr. - P. 117-118
12. Pelle A. The opinions of the Badinter Arbitration Committee. A second Breath for the Self-Determination of Peoples // European Journal of International Law. – Vol. 3. – 1992. – P. 178–185.

Науковий керівний :доц. Котляр О. І.